

ПОНЯТТЯ «КОМПАНІЯ» ТА ЙОГО ТЛУМАЧЕННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

У статті розкривається понятійно-правовий зміст терміна «компанія» на основі аналізу текстів законодавчих актів Європейського Союзу та України. Порушується питання відповідності законодавства України нормам Європейського Співтовариства про компанії, зокрема розглядається співвідношення поняття «компанія» в українському законодавстві та законодавстві ЄС.

Однією з істотних вимог, яку висуває Європейський Союз до кандидатів у члени Європейського Співтовариства, є наближення їх національного законодавства до законодавства Європейського Співтовариства. Ці вимоги базуються на двосторонніх угодах. Такі ж вимоги висуваються до України, але вже на підставі Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та їх державами-членами (далі - УПС) [1].

Серед основних принципів, закріплених в УПС, важливе місце посідає принцип економічного співробітництва. Оскільки господарська діяльність юридичних осіб є основною формою економічного співробітництва, ми ставимо за мету розглянути питання відповідності законодавства України нормам Європейського Співтовариства про компанії, зокрема співвідношення поняття «компанія» в українському законодавстві та законодавстві ЄС.

Право компанії ЄС базується на праві на свободу заснування та економічну діяльність, регламентованому главою 2 розділу III частини третьої Договору про заснування Європейського Співтовариства [2]. Так, відповідно до статті 43 цього Договору забороняється будь-яке обмеження свободи заснування та економічної діяльності. Свобода заснування включає право на самостійну діяльність, а також на створення компаній та фірм.

У статті 48 Договору про заснування Європейського Співтовариства зазначається, що під «компаніями» та «фірмами» маються на увазі компанії і фірми, які діють на основі цивільного і комерційного права, включаючи кооперативні товариства та інші юридичні особи, що підлягають регулюванню в рамках приватного чи публічного права, за винятком неприбуткових юридичних осіб. Компанії чи фірми, які створені відповідно до закону держави-члена і мають власний зареєстрований офіс, центральну адміністрацію або головне місце підприємницької діяльності в межах Співтовари-

ства, отримують такі ж повноваження, як і фізичні особи даної держави-члена.

Отже, з вищенаведених положень можна виділити такі ознаки суб'єктів економічної діяльності, які підпадають під регулювання права ЄС: 1) організація відповідно до законодавства однієї з держав - членів ЄС; 2) наявність на території ЄС принаймні однієї з трьох ознак: зареєстрованого місцезнаходження, центрального органу управління або основного місця підприємницької діяльності; 3) спрямованість діяльності на отримання прибутку; 4) визнання юридичною особою відповідно до *lex societatis* (права, яке застосовується до даної особи).

У тексті договору не розкривається зміст поняття «економічна діяльність». Його тлумачення можна знайти в рішенні Європейського Суду Справедливості № 186/89: «Під економічною діяльністю розуміють усі форми ділової активності, що пов'язані з поставкою товарів і отриманням відповідної винагороди». Тлумачення в даному випадку є дещо звуженим, оскільки справа стосувалась можливості реалізації принципу нейтральності єдиного ПДВ щодо різних видів економічної діяльності. Але воно виділяє прибутковість як основну мету економічної діяльності компаній.

Оскільки національне законодавство держав-членів відрізняється, Європейське Співтовариство задля забезпечення свободи економічної діяльності обрало шлях гармонізації національного законодавства та видання директив Радою ЄС. Так, прийнято дев'ять директив щодо права компаній Європейського Співтовариства, ще п'ять перебувають на стадії обговорення. Об'єктами гармонізації національного законодавства було обрано товариства з обмеженою відповідальністю, зокрема акціонерні товариства, оскільки діяльність саме таких юридичних осіб має транскордонний характер. До товариств з обмеженою відповідальністю найчастіше належать такі три види: 1) акціонерне товариство (франц., люксемб., бельг. SA - *societe anonyme*, нім. AG - *Aktiengesellschaft*) [3];

2) товариство з обмеженою відповідальністю (франц. SARL - *societe a responsabilite limite*, нім. GmbH - *Gesellschaft mit beschränkter Haftung*); 3) акціонерна командита (франц. *societe en commandite par actions*, нім. *Kommanditgesellschaft*).

Окрім гармонізації законодавства держав-членів про компанії, Європейське Співтовариство створило норми про наднаціональні компанії. Такими компаніями стали європейські компанії (ЄК - SE або *Societas Europaea*), створені для того, щоб звільнити європейський бізнес від необхідності обирати певну правову систему, відповідно до якої створюватиметься компанія. Статут Європейської компанії було затверджено регламентом Ради Європейського Співтовариства у жовтні 2001 року [4]. Відповідно до СТ. 3 Статуту, європейська компанія - публічна компанія з обмеженою відповідальністю, яка створена за законодавством держави-члена її реєстрації. При чому в ієрархії правових норм, які регулюють діяльність європейської компанії, перше місце посідає Статут ЄК, а не положення національного права.

У кожній директиві ЄС зазначається, до якого саме виду компанії кожної з держав-членів застосовується ця директива. А в текстах директив надалі вживається консолідований термін «компанія», який запозичено з англо-американської системи права - *company*. Відповідно до американського словника юридичної термінології *Black's Law Dictionary* [5], «*a company*» - це об'єднання або асоціація осіб для здійснення комерційної або промислової діяльності. Бувають у формі партнерств, корпорацій, асоціацій, акціонерних компаній.

Деякі російські автори щодо юридичних осіб, які підпадають під дію свободи заснування Європейського Співтовариства, замість терміна «компанія» вживають термін «торгові товариства», зазначаючи, що він охоплює господарські товариства в розумінні ЦК РФ, а також акціонерні товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, кооперативні товариства [6].

Що стосується української науки та законодавства, то єдиного підходу до застосування терміна «компанія» не вироблено. За Юридичною енциклопедією, термін «компанія» (від франц. *compagnie*, італ. *compagnia* - товариство, від латин. *cum* - разом і *panis* - хліб) означає форму об'єднання юридичних та/або фізичних осіб з метою здійснення підприємницької діяльності [7].

У Російсько-українському словнику правничої мови за ред. академіка А. Ю. Кримського термін *компанія* перекладається як «товариство, спілка, кумпанія, акціонерне товариство» [8].

На законодавчому рівні визначення терміна «компанія» можна знайти лише в пункті а статті 32

Угоди про партнерство та співробітництво [1]. Так, «компанія Співтовариства» або «компанія України», відповідно, означають компанію, засновану згідно із законодавством, відповідно, держави-члена або України, яка має зареєстроване службове приміщення або центральну адміністрацію чи головне місце ділової діяльності на території, відповідно, Співтовариства або України. Проте, якщо компанія, яка була заснована згідно з законодавством, відповідно, держави-члена або України, має тільки зареєстроване службове приміщення на території, відповідно, Співтовариства або України, компанія вважається відповідно компанією Співтовариства або України, якщо її діяльність має реальний і безперервний зв'язок з економікою, відповідно, однієї з держав-членів або України.

Це визначення сформульовано задля забезпечення створення або функціонування українських компаній на території Співтовариства і навпаки. Під функціонуванням або ж здійсненням економічної діяльності в Угоді розуміють діяльність виробничого, комерційного і професійного характеру.

Отже, в Угоді більш точно визначено природу економічної діяльності, і «компанія» відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво має ті ж самі ознаки, що й «компанія» в розумінні Договору про заснування Європейського Співтовариства, а саме:

- заснування відповідно до національного законодавства;
- здійснення економічної діяльності;
- наявність зареєстрованого службового приміщення або центральної адміністрації чи головного місця ділової діяльності на території, відповідно, Співтовариства або України.

В українському законодавстві термін «компанія» вживається, але такої організаційно-правової форми юридичної особи за цивільним законодавством в Україні не існує. Аналіз нормативно-правових актів показав, що на сьогоднішній день в Україні можна виділити такі види компаній: а) *за сферами діяльності компаній*: промислові; торгові; фінансові; страхові; туристичні; телерадіокомпанії; авіакомпанії; судноплавні; енергопостачальні, генеруючі, енергетичні тощо; б) *залежно від мети і способу функціонування, організаційно-правової форми*: афілійовані; венчурні; інвестиційні; офшорні; трастові; холдингові; лізингова; державна інноваційна компанія; акціонерні; кредитно-інвестиційна; компанія з управління активами тощо.

Більшість юридичних осіб на території України задля здійснення економічної діяльності створюються в організаційно-правовій формі господарського товариства згідно із Законом України «Про господарські товариства» [9].

Господарські товариства - підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, кооперативні товариства.

Як бачимо, головною ознакою таких товариств є діяльність з метою одержання прибутку. Господарські товариства за українським законодавством є аналогом компаній за законодавством Європейського Співтовариства.

Термін «компанія» часто вживається в українському законодавстві для означення юридичних осіб, що мають на меті отримання прибутку і створені в організаційно-правовій формі акціонерних товариств або товариств з обмеженою відповідальністю. Наведемо приклади. 1. *Інвестиційна ком-*

панія створюється у формі акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю в порядку, встановленому для цих товариств, та здійснює діяльність щодо спільного інвестування згідно з цим Положенням (Указ Президента України «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії») [10]. 2. Відповідно до Статуту відкритого акціонерного товариства «Лізингова компанія "Украгромашінвест"» (далі - Компанія) - відкрите акціонерне товариство, створене відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про лізингову компанію "Украгромашінвест"» [11].

Отже, можна зробити висновок, що правовий термін *компанія* як за законодавством Європейського Співтовариства, так і за законодавством України, є узагальнювальним терміном на позначення юридичної особи, що здійснює свою діяльність з метою отримання прибутку і створюється в організаційно-правовій формі акціонерного товариства та товариства з обмеженою відповідальністю.

1. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та їх державами-членами, ратифікована Законом України від 10 листопада 1994 р.
2. Договір про заснування Європейського Співтовариства.
3. Сьома директива Ради Європи 83/349/ЕЕС від 13 червня 1983 р., прийнята відповідно до статті 54 (3) (g) про консолідовані рахунки.
4. Регламент Ради Європи № 2157/2001 від 8 жовтня 2001 р. щодо Статуту Європейської компанії.
5. Black's Law Dictionary, Sixth edition, St. Paul, Minn., West publishing CO, 1990, p. 281.
6. Право Европейского Союза: Учебник для вузов / Под ред. С. Ю. Кашкина.- М.: Юрист, 2002.

7. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.- К.: «Укр. Енцикл.», 1998.- Т. 3.- С. 190-191.
8. Російсько-український словник правничої мови / За ред. акад. А. Ю. Кримського.- К., 1926.
9. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р.
10. Указ Президента України «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії» від 19 лютого 1994 р.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 1997 р. № 1144 «Про лізингову компанію "Украгромашінвест"».

O. Movchan

THE CONCEPT OF «COMPANY» AND ITS INTERPRETATION IN LEGISLATION OF EUROPEAN UNION AND UKRAINE

The article contains conceptual and legal matter of term «company» on the base of text s analyze of legislative documents of European Union and Ukraine. It describes a question of correspondence of Ukrainian legislation to European Community norms about companies, in particular, correlation of concept «company» in Ukrainian legislation and legislation of EU.